

куствено напояване на Туркестанъ (пишещият тия редове е участвувал както въ теоретическата подготовка, така и въ практическото приложение на това изучаване). Но най-характерни примѣри за използване на репрезентативната метода въ общоруски мащабъ си оставатъ двѣтѣ селскостопански статистични преброявания презъ 1916 и 1917 г. *).

Въ римската сесия на Международния институтъ (1925 г.) въпросътъ за репрезентативната метода бѣ поставенъ на дневенъ редъ и, въпрѣки възраженията на нѣкои представители на старо-нѣмската школа, на чело съ проф. Fg. Zahn, резолюцията, предложена отъ името на такива величини като А. Боули, К. Джини, А. Йенсенъ, Л. Маркъ, Верийнъ Стюартъ и Фр. Жижекъ, поддръжана сжщо и отъ А. А. Чупровъ, бѣ единодушно приета. Въ сбита форма тая резолюция обрисувя главнитѣ предимства на репрезентативната метода, условията за успѣшното ѝ използване и подчертава съ дебели черти голѣмитѣ изгоди, които дава приложението ѝ.

Понеже тази резолюция е дѣло на такова авторитетно учреждение, каквото е Международ. стат. институтъ, и понеже научната репутация на защитницитѣ на тая резолюция е много голѣма, ще бжде целесъобразно да построимъ по-нататъшното си изложение въ видъ на коментариумъ къмъ отдѣлнитѣ нейни положения. Въ защита на използването на репрезентативната метода въ областта на социалната статистика (биологическата и безъ това използва само нея!) тукъ намираме следнитѣ съображения.

Първо. Въ много случаи е съвсемъ невъзможно да се събератъ пълни статистически сведения за дадено явление и, следователно, принудени сме да правимъ общи заключения

само въз основа на частични анкети⁴. Такъвъ е случаятъ, когато се изследватъ, напр., бюджетитѣ на населението, при който случай технически е немислимо да могатъ подробно да се проучатъ всички семейни бюджети. Сжщо такъвъ е случаятъ, когато се изследватъ и земеделскитѣ системи въ България, каквото изследване бѣ предприелъ проф. Йв. Т. Странски.

Въ други случаи, нека прибавимъ ние, изчерпателното статистично наблюдение е възможно теоритически, но се натъква на такива мѣстни прѣчки (напр., липса на достатъчни кадри отъ опитни наблюдатели), че практическото му използване въ резултатъ дава цифри, десетичнитѣ части на които сж върни, а цѣлитѣ имъ числа сж съвсемъ невѣрни (както се изразява единъ строгъ критикъ на урожайната статистика). Въ такъвъ случай стремехътъ къмъ привидна точностъ на изчерпателното наблюдение надъ всички обекти може да стане причина да се допуснатъ твърде голѣми грѣшки и, следователно, да влоши още повече крайнитѣ резултати. Вънъ отъ това, поради огромната работа, която представлява отъ себе си изчислението на грамадния брой цифри, публикациитѣ обикновенно много закъсняватъ.

Пъкъ и друго нѣщо: за страни съ понижко културно развитие на селското население, каквито сж, напр., Русия или България, заетата отъ западнитѣ държави метода за „самоизчисление“ („самонаблюдение“), при която метода всѣко лице, което подлежи на анкета, само трѣбва да запълни отнасящитѣ се до него статистически листове, не е тъй рационална, поне въ случаятъ, когато се задаватъ по-сложни и по-многобройни въпроси. Въ такива страни много по-целесъобразно е да се прилага разработениятъ главно отъ рускитѣ „земски статистичи“ „експедиционенъ начинъ“, или „методата на лично разпитване“, споредъ която всички статистически формуляри се ползватъ непремѣнно отъ служители при статистическитѣ учреждения, които събиратъ сведенията. Тѣзи лица сами разпитватъ всѣкого по отдѣлно и въ случай на съмнение или подозрение подлагатъ го на много подробенъ разпитъ — съ редъ странични въпроси — за провѣрка. Последната анкета на столѣтницитѣ въ България ни дава отличенъ примѣръ за това и служи като неоспоримо доказателство, колко голѣма може да бжде разликата въ резултатитѣ, получени по едната и по другата метода⁴⁴). „Експедиционниятъ начинъ“, разбира се, е много по-сжжлъ отъ „самоизчислението“, ето защо понѣкога просто се налага да се предпочете качеството

*) Теоретичниятъ уводъ къмъ сборника отъ материалитѣ за 1916 год. е написанъ отъ С. С. Конъ (по настоящемъ доцентъ въ Прага), единъ отъ ученицитѣ на А. А. Чупровъ. Този уводъ, по наше мнение, за сега е най-доброто и най-достъпното изложение за сжщността и техниката на репрезентативната метода. За жалостъ, резолюцията попрѣки на тая сборникъ да види бѣлъ себѣ и затова отдѣлнитѣ отпечатъци отъ труда на С. С. Конъ днесъ сж библиографска рѣдкостъ. Впрочемъ, С. С. Конъ повтори въ послѣдствие основното съдържание на тая своя работа въ статията „Опытъ изучения дисперсии посѣвн. площадей (къ примѣненію выборочного метода въ сельско-хозяйственной статистикѣ)“, която е помѣстена въ т. т. V и VI на „Русский экономический сборникъ“, издаванъ до минала година въ Прага отъ проф. С. Н. Прокоповичъ. Освенъ тази статия, напълно достъпна за българския читателъ, тукъ трѣбва да се посочи още петото (посмъртно) издание на поменатия по-горе учебникъ на проф. А. А. Кауфманъ — „Теория и методы статистики“, Москва, 1928 г., където на репрезентативния методъ е отдѣлено много внимание (стр. 125—135, 464—475 и следващитѣ). Най-сетне, въ рускитѣ източници не рѣдко се цитира книгата на А. Г. Ковалевскій — „Основы теории выборочного метода“, Саратовъ, 1924 г.. За съжаление, тя остана за менъ до сега недостъпна.

⁴⁴) Вж. статията на проф. Д. Мишайковъ „Столѣтницитѣ въ България“, въ настоящата книжка на списанието.